

(моніторинг) якості протягом всього процесу реалізації програм розвитку підприємства. Розвиток і ефективне функціонування систем менеджменту якості і маркетингу на залізничних підприємствах – необхідна умова і інструмент для забезпечення переходу залізничних підприємств на інноваційний шлях розвитку, підвищення їх конкурентоспроможності.

Перелік посилань.

1. Концепція розвитку транспортно-дорожнього комплексу України на середньостроковий період та до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://railway.wordpress.com/2006/09/19/концепція_розвитку_ТДК.

2. Іванілов О. С. Економіка підприємства [Текст] : підручник / О. С. Іванілов. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.

3. Біловодська О.А. Маркетинговий менеджмент: навч. посіб. / О.А. Біловодська– К. : Знання, 2010. – 332 с.

4. Войчак А. В. Маркетинговий менеджмент [Текст]. / А. В. Войчак - К.: КНЕУ, 1998. - 268 с.

5. Ілляшенко С. М. Маркетинг для магістрів [Текст]./ С. М. Ілляшенко – Суми: Університетська книга, 2007. – 928 с.

6. Мнушко З.М., Діхтярьова Н.М. Менеджмент та маркетинг у фармації. Ч. II. Маркетинг у фармації: [Текст] Підручник для фарм. вузів і факультетів / за ред. З.М. Мнушко. – Харків: „Основа”; Вид-во УкрФА, 1999 – 288с.

7. Андреев С.Н. Маркетинг некоммерческих субъектов [Текст]. / С.Н. Андреев – М.: Изд-во „Финпресс”, 2002. – 320с.

8. Маркетинговий менеджмент. Учеб. пособие[Текст] / Под общей ред. М. И. Белянцева и В. Н. Воробьева. - Донецк: ДонНУ, 2004. - 545 с.

9. Маркетингові технології економічного зростання: Монографія [Текст] / М.А. Окландер, О.І. Яшикіна, М.В. Кірносова, О.П. Чукурна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. М.А. Окландера – Одеса: Астропринт, 2012. – 376 с.

10. Єрмошенко М. М. Маркетинговий менеджмент [Текст]. / М. М. Єрмошенко - К.: НАУ, 2001. – с. 42.

11. Окландер М.А. Маркетингові аспекти реформування залізничного транспорту : Монографія [Текст] / М. А. Окландер, І. О. Жарська. - О. : Астропринт, 2010. - 248 с.

Стаття надійшла: 25.03.2014 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

УДК 658.1

G33

УДОСКОНАЛЕННЯ АЛГОРИТМУ ВИЗНАЧЕННЯ ІМОВІРНОСТІ БАНКУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Губська Н.В., студент

Ахновська І.О., канд. екон. наук, доцент

Донецький національний університет

Анотація. Стаття присвячується розгляду проблеми багатоваріантності визначень поняття «банкрутство» і існуванню великої кількості методик його діагностики, більшість з яких має суттєві недоліки. Предметом дослідження виступає механізм визначення ймовірності банкрутства підприємства. Метою роботи є аналіз існуючих підходів до визначення поняття «банкрутство», розробка власного визначення поняття «банкрутство» та власного алгоритму його діагностики.

Більшість часто використовуваних визначень поняття «банкрутство підприємства» не відповідають визначенню, запропонованому законодавчими джерелами України. Крім того, безліч досліджених методик визначення банкрутства підприємства мають істотні недоліки, які служать основою для укладання неправильних висновків щодо його фінансового стану. На основі дослідження найбільш поширених трактувань поняття і методів визначення банкрутства підприємства авторами запропоновано власне визначення поняття «банкрутство», а також розроблений алгоритм діагностики банкрутства як процесу, визначеного згідно даному поняттю. У розробці алгоритму автори спиралися на твердження Н.Ю. Возіянової щодо визначення підприємства банкрутом у разі перевищення заборгованості над вартістю майна боржника. Більшість підходів визначають підприємство банкрутом у разі настання його неплатоспроможності, не приділяючи увагу його існуючим резервам та потенціалу. Розроблений алгоритм включає п'ять етапів, детально описаних і проаналізованих. Сферою застосування алгоритму є практична діяльність підприємств будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності. За підсумками застосування алгоритму підприємство визнається банкрутом тільки у разі відсутності можливостей застосування резервів і потенціалу для

подолання фінансової кризи. Перевагою алгоритму є можливість застосування не тільки в Україні, а й в інших державах, та відносна легкість у розрахунках.

Ключові слова. Банкрутство підприємства, неплатоспроможність, фінансова криза, моделі діагностики банкрутства, алгоритм.

Постановка проблеми. У сучасних ринкових умовах господарювання України з таким явищем, як «банкрутство» може зіткнутися кожне підприємство. Прямим шляхом до банкрутства є нестійкий фінансовий стан підприємств і неплатоспроможність, а існуючі економічні проблеми державного рівня тільки посилюють ці складності. Однак, разом з тим, процеси ліквідації та реорганізації підприємств з причини банкрутства є закономірним джерелом розвитку державної, економічної, суспільної та господарської сфер життєдіяльності, адже вони стають стимулом до вдосконалення діяльності або до зникнення неефективних форм господарювання і появи на їх місці більш перспективних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом явищу банкрутства приділяється значна увага, що викликано динамікою зростання кількості підприємств, що знаходяться на межі банкрутства. Серед сучасних вітчизняних досліджень банкрутства помітне місце займають дисертаційні і монографічні праці Р.Г. Афанасьєва, В.В. Вітрянського, В.В. Джуни, Н.Г. Коломієць, Б.М. Полякова, О.О. Степанова, М.В. Телюкіної, М.І. Титова, Б.В. Шуби - роботи присвячені головним чином аналізу законодавчої бази; наукові праці О. Терещенко, І.В. Тинного, Я.А. Фоміна, Н.В. Родіонової, О.С. Федоніна присвячені дослідженню проблеми банкрутства підприємств. Проблему банкрутства досліджували також і багато закордонних юристів, в числі яких слід назвати М. Ансела, Вебера, Кайзера, Клайнарда, П. Крамера, Куїні, Манхейма, Сатерленда, Б. Свенсона, Тідеманна, Г. Хайне, Г. І. Шнайдера, В. Штрее, Едельхертца та ін.

Невирішені складові загальної проблеми. Значний інтерес до явища банкрутства виник з появою підприємницької діяльності і першими невдалими спробами її організації. Особлива увага проблемі банкрутства стала приділятися наприкінці ХХ століття. Специфікою досліджень став різнобічний характер проблеми: увага приділялася окремим сторонам проблеми банкрутства, спираючись на власний досвід і наукові дослідження без тісного зв'язку з політичними та економічними факторами.

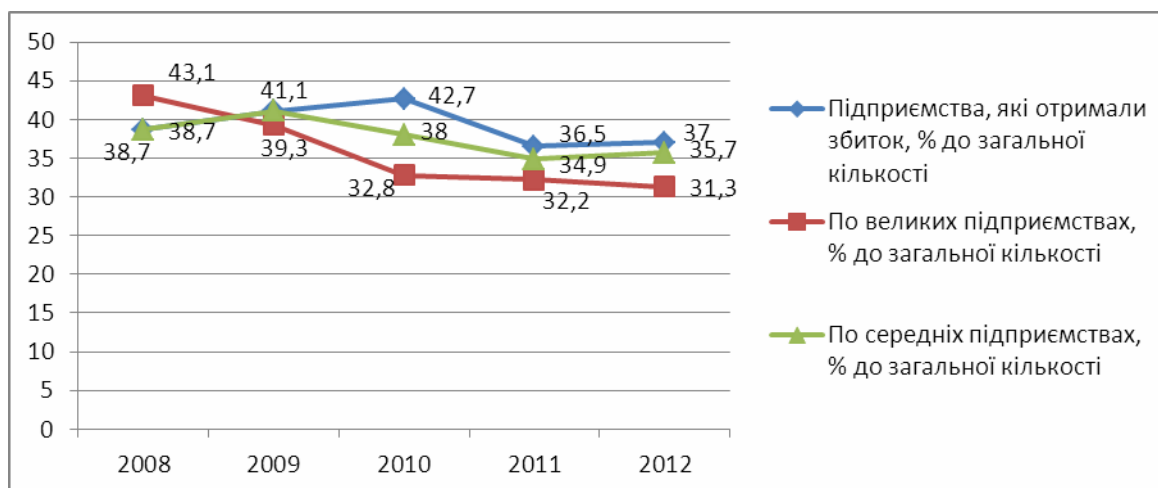


Рисунок 1 – Відсоткова кількість підприємств, які отримали збиток, 2008 – 2012 рр. [1]

Як видно з рис. 1, щороку кількість підприємств, які отримують збиток, досягає майже 45%. За даними Головного управління статистики у Донецькій області, кількість великих та середніх підприємств Донецької області, які є збитковими, склала за січень-вересень 2012 р. 38,8% до загальної кількості, за січень-вересень 2013 р. – 44,4%, що свідчить про різке збільшення кількості підприємств, яким може загрожувати банкрутство.

Формулювання цілей статі. Метою роботи є аналіз існуючих підходів до визначення поняття «банкрутство» та існуючих методів його діагностики, а також розробка власних пропозицій щодо удосконалення методологічних засад банкрутства підприємства, зокрема авторське визначення поняття «банкрутство підприємства» й рекомендації стосовно діагностики банкрутства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день існує безліч методик прогнозування та аналізу банкрутства підприємств, проте кожна з них має свої переваги і недоліки. Разом з тим, методик, здатних з абсолютною достовірністю прогнозувати банкрутство, все ще практично не існує.

Однією з причин різноманітності методик діагностики банкрутства є багатоваріантність визначення сутності даного явища. За словами А.В. Кругленко, І.В. Маник, причиною існування великої кількості визначень даного поняття є його багатогранність, неоднозначність у проявах і несподіванка наслідків. Досі триває

ють теоретичні обґрунтування цього феномена. [2, с. 154]. Тому, щоб дати найбільш повноцінне визначення категорії «банкрутство», слід було б проаналізувати наукові надбання різних галузей науки та точки зору різних дослідників.

Підходи до трактування поняття «банкрутство» деяких вчених та дослідників проаналізуємо на основі таблиці 1.

Перш за все, слід підкреслити, що українське законодавство пов'язує сутність банкрутства підприємства з його неплатоспроможністю, подолати яку можливо тільки шляхом ліквідаційної процедури. Визначення, заведене в законодавстві, є найбільш правильним серед перелічених. Незважаючи на те, що більшість дослідників пов'язують банкрутство з юридично визнаною неплатоспроможністю підприємства, не всі погоджуються з твердженням щодо необхідності проведення єдино можливої ліквідаційної процедури, а тому неправильно встановлюють значення банкрутства і не надають шансів продовження діяльності для тих підприємств, які насправді мають можливість подолати фінансову кризу.

Доцільно запропонувати наступне власне визначення «банкрутства»: банкрутство - це процес призначення внаслідок аналізу фінансової діяльності стану нездатності підприємства продовжувати спроби виходу з фінансової кризи, що супроводжується рішенням судових органів про необхідність здійснення ліквідаційної процедури підприємства.

Таблиця 1 – Підходи до трактування поняття «банкрутство»

Автор	Трактування
Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»	визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.
Андрущак Є.М.	визнане судовими органами незадовільне господарське становище фізичної чи юридичної особи, ознакою якого є припинення розрахунків за зобов'язаннями через нестачу активів у ліквідній формі.
Бланк І.А.	встановлена в судовому порядку фінансова неспроможність підприємства, тобто нездатність підприємства задовольнити в установлені строки пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги, та виконати зобов'язання перед бюджетом.
Голошапов Н.А.	неспроможність боржника платити за своїми зобов'язаннями, повернути борги в зв'язку із відсутністю у нього грошових коштів для сплати.
Пластун О.Л.	підсумковий результат глибокої фінансової кризи, що унеможливорює нормальну діяльність підприємства та робить його неплатоспроможним.
Ситник Л.С.	зафіксована юридично точка в життєвому циклі підприємства, що означає неможливість ведення фінансово-господарської діяльності з невід'ємним прибутком як самостійним господарюючим суб'єктом.
Терещенко О.О.	пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи задовольнити в установленій для цього строк заявлені до неї з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.
Шеремет А.Д.	неспроможність підприємства фінансувати поточну операційну діяльність і погасити термінові зобов'язання.

Існують різні способи класифікації явища банкрутства. Зокрема, на підставі причини, що викликає банкрутство, виділяють:

- банкрутство бізнесу (пов'язане з неефективним управлінням підприємством, маркетинговою стратегією або використанням наявних ресурсів);
- банкрутство власника (викликане нестачею у власника інвестиційних ресурсів, необхідних для здійснення розширеного, а іноді й простого відтворення);
- банкрутство виробництва (неконкурентоспроможність продукції);
- так званий «недобросовісний менеджмент» - дії керівництва підприємства, пов'язані із злісним ухиленням від виконання зобов'язань [3].

Діагностика розвитку кризи на підприємстві являє собою сукупність методів, спрямованих на виявлення негативних показників діяльності, зокрема, проблем, що є причинами неблагополучного фінансового стану (табл. 2).

Існує два основних підходи до діагностики банкрутства.

Перший базується на фінансових даних і включає оперування певними коефіцієнтами (Альтмана, Бівера і т.д.). Головний недолік підходу полягає в тому, що деякі коефіцієнти відображають різні сторони діяльності підприємства, мають різну спрямованість, а отже, не дають підстав для достовірних прогнозів.

Другий підхід ґрунтується на аналізі даних про інші збанкруті компанії та порівнянні їх з відповідними даними досліджуваної компанії. Недоліком такого підходу є часті випадки відсутності впорядкованості даних таких підприємств за ступенем важливості, відсутність чіткої послідовності, що ускладнює розрахунки.

Таблиця 2 – Стадії розвитку кризи на підприємстві [5]

Стадія кризи	Зовнішні прояви
Прихована криза	1. Зниження ефективності діяльності; 2. Погіршення показників прибутковості; 3. Збільшення тривалості операційного та фінансового циклів; 4. Зниження ринкової вартості підприємства; 5. Отримання збитків за окремими операціями.
Криза платоспроможності	1. Періодичний і все більш тривалий дефіцит грошових коштів; 2. Затримка в оплаті поточних платежів; 3. Поява простроченої кредиторської заборгованості та непогашених кредитів; 4. Оплата економічних санкцій за порушення строків виконання зобов'язань.
Банкрутство	1. Неможливість виконання зовнішніх зобов'язань протягом 3 місяців з моменту їх виникнення; 2. Звернення до суду кредиторів підприємства; 3. Порушення справи про банкрутство з ініціативи підприємства або його кредиторів.

Залежно від цілей і методів здійснення, діагностику банкрутства підприємства можна розділити на дві системи: систему експрес-діагностики банкрутства і систему фундаментальної діагностики. Розглянувши основні моделі, що використовуються підприємствами для визначення загрози банкрутства, виділимо їх основні переваги та недоліки (табл.3).

Таблиця 3 – Переваги та недоліки основних моделей діагностики банкрутства [7]

Модель	Переваги	Недоліки
Модель Альтмана 1983 р.	- висока ймовірність, з якою передбачається банкрутство; - простота обчислень; - облік різних аспектів діяльності підприємства; - можливості застосування при обмеженому обсязі інформації;	- розраховані показники можуть не відповідати реальним умовам функціонування підприємств; - модель застосовується тільки для підприємств, що котирують свої акції на відкритому ринку; - труднощі оцінки впливу зовнішніх факторів на результати роботи підприємства; - модель складена не зовсім коректно з точки зору системного підходу: член X1 пов'язаний з кризою управління, X4 характеризує настання фінансової кризи, а решта – економічної.
Модель Спрінгейта 1978 р.	- головною перевагою моделі є достатній рівень надійності її прогнозу;	- недоліки моделі збігаються с недоліками моделі Альтмана;
Модель R-рахунку (Іркутської державної економічної академії)	- докладний опис механізму розробки та всіх основних етапів розрахунків, що полегшує її практичне застосування;	- головним недоліком є значне відхилення результатів від таких, отриманих за допомогою інших методів і моделей, що свідчить про нечітку відповідність результатів реальному стану фінансової діяльності підприємства;
Двофакторна західна модель	- простота обчислень; - можливість застосування при обмеженому обсязі інформації;	- непридатність до нашої країни, що пов'язана з іншими економічними умовами господарювання; - модель не забезпечує всебічну оцінку фінансового стану підприємства, а тому можливі занадто значні відхилення прогнозу від реальності;

Н.Ю. Возіянова зауважує, що аналіз стану підприємства-боржника рекомендовано здійснювати в чотири етапи: 1) проведення загального аналізу стану управління підприємством і встановлення виду банкрутства; 2) оцінка його фінансового стану; 3) оцінка заборгованості і майна підприємства; 4) формування довідки про характер банкрутства і можливість проведення ліквідаційних процедур у разі визнання судом його банкрутства. З метою запобігання оголошенню банкрутом тимчасово неплатоспроможного суб'єкта необхідно економічно обґрунтувати факт його банкрутства. Н.Ю. Возіяною розроблено методику діагностики банкрутства підприємств, в основу якої покладено основний критерій, що характеризує банкрутство, - перевищення заборгованості над вартістю майна боржника.

Власне кажучи, ідеальна модель діагностики банкрутства підприємства повинна враховувати: а) всі сторони діяльності підприємства, погіршення результативних показників яких може стати причиною фінансової кризи; б) облік ступеня впливу елементів у складі результуючих показників; в) можливості, резерви, здатні стабілізувати показник. Тільки у випадку нездатності стабілізувати показник підприємство визнається банкрутом.

Зпираючись на твердження Н.Ю. Возіянової стосовно визначення підприємства банкрутом у разі перевищення заборгованості над вартістю майна боржника, доцільно запровадити наступний алгоритм діагностики банкрутства (рис. 2).

Навіть якщо підприємство виявилось неплатоспроможним за своїми зобов'язаннями, це не означає остаточне присвоєння йому статусу банкрута. Підприємство може мати резерви, правильне застосування яких може вивести його з фінансової кризи. Наприклад, існує велика кількість резервів зростання прибутку підприємницької діяльності. Вітчизняні економісти вважають зростання прибутку підприємства наслідком маніпулювання трьома змінними, що визначають його рентабельність: прискоренням товарообігу; зменшенням маси витрат; збільшенням норми прибутку шляхом підвищення цін. Зарубіжні фахівці виділяють наступні заходи: реалізація нових товарів, товарів з більш високими якісними характеристиками в порівнянні зі старими; освоєння нового ринку; впровадження нових методів продажу, надання додаткових послуг, освоєння нових джерел постачання товарів; організаційно-управлінські нововведення [9].

Резерви зростання обсягу виробництва можуть бути наступні: створення додаткових робочих місць; прирощення обсягів виробництва від введення нового обладнання; прирощення від ліквідації втрат робочого часу; ліквідація втрат часу роботи обладнання; впровадження заходів з удосконалення технології та організації виробництва і праці; поліпшення організації виробництва і праці; зниження норм витрат сировини і матеріалів у результаті впровадження нових технологій.



Рисунок 2 – Алгоритм діагностики банкрутства підприємства

До основних джерел зниження собівартості відносяться: зниження витрат сировини, матеріалів, палива, енергії; зменшення розміру амортизаційних відрахувань; скорочення витрат на заробітну плату; зменшення адміністративно-управлінських витрат. У разі відсутності таких резервів підприємство слід визнати банкрутом.

Висновок. Таким чином, банкрутство підприємства – це процес, пов’язаний з питанням, що має ще багато невивчених сторін. Існування великої кількості думок щодо визначення правильного трактування поняття «банкрутства» сприяє виникненню різних методів його діагностики. Усі проаналізовані в роботі методи діагностики банкрутства мають свої недоліки. Дослідження найбільш відомих методів визначення банкрутства зумовило створення власного алгоритму його діагностики, який базується на визначенні банкрутства як процесу признання внаслідок аналізу фінансової діяльності стану нездатності підприємства продовжувати спроби виходу з фінансової кризи, що супроводжується рішенням судових органів про необхідність здійснення ліквідаційної процедури підприємства. Це визначення, на мою думку, є найбільш правильним, адже враховує усі особливості процесу банкрутства та не суперечить трактовці, зазначеній у законодавстві України.

Перелік посилань:

1. *Официальный сайт Главного управления статистики в Донецкой области. [Электронный ресурс]. – Режим доступа. – URL: <http://donetskstat.gov.ua/index.php> (дата обращения 21.03.2014).*
2. *Кругленко А.В. Поняття банкрутства в аспекті сучасного розвитку підприємств / А.В. Кругленко, І.В. Маник // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – Випуск II (46). – 2002. – С. 153-159.*
3. *Рукинов М.В. Причины и виды банкротства / М.В. Рукинов // Проблемы современной экономики. – 2008. – №1 (25).*
4. *Гуськова Н.Д. Антикризисное управление: стратегические и тактические аспекты / Н.Д. Гуськова, О.И. Аверина, Н.В. Никитина, Т.А. Салимова. – Саранск: Изд-во Мордов, 2003. – 366 с.*
5. *Краснова В.В. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / В.В. Краснова, М.І. Хромов, Б.О. Жнякін та ін.; за заг. ред. В.В. Красновой. – Донецьк: ДонНУ, 2013. – 463 с.*
6. *Медведева О.В. Комплексный экономический анализ деятельности предприятия: учебник / О.В. Медведева, Е.В. Шпилевская, А.В. Немова. – Ростов н/Д: Феникс, 2010. – 343 с.*
7. *Сорокина И. Оценка вероятности банкротства предприятия-заемщика [электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <http://bankir.ru/tehnologii/s/otsenka-veroyatnosti-bankrotstva-predprivatiya-zaemshchika-10002719/> (дата обращения 08.03.2014).*
8. *Возіянова Н.Ю. Проблеми становлення та діагностики банкрутства в Україні / Возіянова Н.Ю. // Торгівля і ринок України. Тематичний збірник наукових праць з проблем торгівлі і громадського харчування. – Донецьк: ТОВ. “Лебідь”, 1997. – С. 131 – 133.*
9. *Карпенко Л.М. Керування формуванням прибутку підприємства у процесі інвестиційної діяльності / Л.М. Карпенко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. – Львів, 2002. – Вип.2, ч.1.*
10. *Овчинникова Т.И. Методы финансово-экономической диагностики предприятий / Т.И. Овчинникова, А.И. Пахомов, Н.И. Булгакова // Финансовый менеджмент. – 2005. – №5.*

*Стаття надійшла: 07.03.2014 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Бабич Д.В.*

УДК 338.242:656.072
С 130, С 610, L 100, L 200, L 510, L 920

**ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
ПАСАЖИРСЬКОГО ТРАНСПОРТУ**

Гудкова В. П., канд. екон. наук, доцент

Державний економіко-технологічний університет транспорту, м. Київ

Анотація. В сучасних умовах господарювання в наслідок збитковості значної частки пасажирських перевезень економічна діяльність багатьох підприємств пасажирського транспорту характеризується низьким рівнем ефективності. Необхідність забезпечення на підприємствах галузі можливостей самофінансування і саморозвитку вимагає зміни умов їхнього господарювання. Дослідження можливих варіантів зміни умов господарювання підприємств пасажирського транспорту вимагає побудови системи показників оцінки соціально-економічної ефективності кожної з альтернатив. З урахуванням тенденцій суспільного розвитку було запропоновано чотири узагальнених (композиційних) сценарії, розкрито зміст, охарактеризовано механізм дії та визначено наслідки реалізації кожного з них. Виходячи з необхідності задоволення різних суспільних інтересів та в наслідок відмінності цілей в оцінці результатів діяльності підприємств пасажирського транспорту, для окремих суб'єктів ринку транспортного обслуговування населення були виявлені основні ефекти та сформовані підсистеми показників ефективності, утворюючих загальну систему оцінки. Для досягнення мети дослідження було використано загальнонаукові, спеціальні і міждисциплінарні методи та прийоми теоретичного пізнання, зокрема семантичний та логічний аналіз для визначення змісту понять соціальної та економічної ефективності, аналіз і синтез для узагальнення сценаріїв майбутнього функціонування і розвитку підприємств пасажирського транспорту, абстрагування та систематизації для встанов-